

R. Molnár Emma

A frazeológiai egységek feldolgozásának aspektusairól

*„Élet, élet, kedvessé csak a barátság tesz,
Az öröm is édessé éppen ez által lesz.
Vedd ki a barátságot a teremtettségből,
Nem találsz boldogságot; a világ összedül.”*

Erdélyi János példája az 572. „közmondás-
hoz” (szerző nélkül)

A frazeológia az állandó szókapcsolatok tana, több szaktudomány kutatási körébe tartozik: elsősorban a nyelvtudományba verbális megjelenési formája miatt, s az etnográfiába, keletkezése és témakörei következtében. Népi ihletettségűek, a nép megfigyelőkészségének tanúbizonyságai és képi formában megjelenő általánosításai. Nyelvi vonatkozásait vizsgálva jelentéskörükbe – tágabban értelmezve – minden állandó szókapcsolat beletartozik.

Mind alakja, mind jelentése – s e kettő kapcsolata – szempontjából is rendszerezhető. A frazeológiai egységek körében centrális helyre kerülnek a szólások és közmondások, melyek elkülönülése és leírása kutatási feladatnak minősül az általános nyelvtudomány számára, de speciálisan az egyes nyelvek számára is. A nyelvek különbözősége ellenére a valóság képi megjelenése, megjelenítése azonos a nyelvekben, és pszicholingvisztikai aspektusú elemzési lehetőséget is kínál, meg az azonosság és eltérés kontrasztja összehasonlításra ösztönzi a kutatót.

A frazeológiai egységek feldolgozásának nézőpontjait vizsgálva kiindulási alapot jelenthetnek az egy-egy nyelv keretein belül elkészült gyűjtemények és monográfiák. Horizontális és vertikális síkban is vallathatók: mikor, milyen körülmények között, milyen céltól vezetettve jegyezték le őket, és mit árulnak el az adott nép életéről, szokásairól, kultúrtörténetéről.

A magyar frazeológiai vizsgálatoknak is alapjául szolgálhatnak a gyűjtemények az elsőtől (Baranyai Decsi János, Bártfa 1592) a XXI. század elejéig kiadott számos munkáig. Az elsők csak összegyűjtött, latinból, görögből fordított anyagok, kiegészítve a magyar megfelelőikkel, vagy lejegyezve az eredeti magyar változatokat. Baranyai Decsi – mint ismert – Erazmus művét vette alapul, s a bevezetőben szintén Erazmus alapján „...ismerteti a szólások, közmondások értékét és hasznát: bölcsességre tanítanak, a szónoki meggyőzés eszközei, az

előadás díszei stb., ezért éljünk velük, de csak módjával, fűszerképpen. Mint tudatos stilisztá vallotta, hogy a művészi és egyben kifejező beszédnek és írásműnek egyik igen fontos eszköze a szólások és közmondások használata” – írja róla Molnár József (Molnár 1978: 2). Tehát bár felsorolásszerűen összegyűjtött anyagot közöl Baranyai, olykor tanácsot is ad a felhasználás módjára.

O. Nagy Gábor A magyar frazeológiai kutatások története című munkájában részletesen bemutatja a magyar gyűjteményeket, elemzi és értékeli a szaktudomány története szempontjából a XX. század közepéig megjelent munkákat, s ezek értékeire és hiányosságaira is ráirányítja a figyelmet.

Ha végiglapozzuk a gyűjteményeket s a róluk írt tanulmányokat, szembetűnik, hogy különböző aspektusokkal bővül a frazeológiai egységek megítélése: a lejegyzésen kívül itt-ott belekerül az értelmezése, jelentése, eredete, utalás történetik a használat körülményeire stb. Már Baranyai Decsi is jelezte helyenként az alakvariánsokat, melyeknek a jelentése megegyezhetett vagy érintkezhetett a lejegyzés idején, pl.:

„Ha túl a vizen a haio s ha innét: auag, Hól fel hól alá”

Mai szótáraink nem igazolják ezt a kapcsolatot a két frazeológiai egység között. A „Ha túl a vizen a hajó ha innét” = akár így áll a dolog, akár úgy (mindenképpen) (rég) a jelentése O. Nagy Gábor szerint (726/533), és szólásnak minősül. A „Hol fel a kerék hol alá” közmondás, és a jelentése ’az ember sorsa változó, amennyi jó jut az embernek az életben, annyi baj is éri’ (ONG. 352/787). Vagyis a mai nyelvhasználat szerint nem tartjuk egymás szinonimáinak a kérdéses szókapcsolatokat.

Szándékunk annak a bemutatása, hogy a vizsgálatok céljára milyen nézőpontot sugallnak a gyűjtők, megjegyzéseik milyen irányba terelik a figyelmet. A munkához Erdélyi János gyűjteményét vettük alapul, mint a szempontunkból legpregnánsabb példát.

A XIX. század közepén (1851) jelent meg Erdélyi Jánosnak A magyar közmondások gyűjteménye, mely sorszámozva 9000 „közmondást” tartalmaz. Közmondásnak nevezi a gyűjtött anyagot, de mai megítélésünk szerint szólás, szójárás és egyéb kapcsolat, sőt átvitt jelentésű szó is szerepel a kötetben. Az utószóként megjelenő dolgozat A közmondásokról címet viseli, s az ebben tett megállapításairól írja O. Nagy Gábor: „Ha tehát tartalmi szempontból sok igazság van is Erdélyi elgondolásában, annak, hogy nyelvi formai oldalról nem határolta körül vizsgálódásának tárgyát, az a következménye, hogy meghatározása túlságosan tág körű, azaz más jellegű jelenségekre is alkalmazható” (O. Nagy 1977: 67).

Erdélyi az általa lejegyzett anyaghoz – ha nem is minden tételhez – megjegyzést fűz. Ezeket végignézve kialakítható egy szempontrendszer, mely szerint a

frazeológiai egységeket vizsgálni lehet, nemcsak az Erdélyi-gyűjteményt, de általában a frazeológiai egységeket. Mit sugall az Erdélyi-féle kötet?

Vizsgálni lehet:

1. A frazeológiai egységek rendszerét – elkülönítve egymástól a szólást, a közmondást, az egyéb szókapcsolatokat és az átvitt jelentésű szavakat.

2. A gyűjteménynek, a szótárnak a felépítését, ill. az elrendezéshez választott szempontokat.

3. Egyes szólások, közmondások etimológiáját, feltételezett eredetmagyarázatát.

4. Értelmezésüket, jelentésmagyarázatukat.

5. A frazeológiai egységek alakját, megjelenési formáját (grammatikai és szemantikai jellemzőit).

6. Utalást a körülményekre, milyen szituációban hangzik, hangozhat el a kérdéses szókapcsolat.

7. A szövegbe szerkesztett változatukat – hogyan jelennek meg a szövegben.

8. Folklor műfajból adódó jellegük szerint a karakterüket (találós kérdés, mondóka, intelm).

9. A szólások, közmondások összehasonlító elemzése idegen nyelvű megfelelőikkel.

Részletesebben:

1. A frazeológiai egységek rendszerezése

Az Erdélyi által készített gyűjtemény egészén érezhető, kimutatható, hogy szemlélete néprajzi indíttatású. E kötetét megelőzően Népdalok és mondák címen jelent meg háromkötetes kiadványa (Pest 1846–48). A nép által ismert és használt szófordulatok mindegyikét gyűjtötte és lejegyezte – mint népi, közösségi alkotást kezelte. Mindegyiket közmondásnak nevezte, pedig ha frazeológiai rendszerben gondolkozunk, kitűnik, hogy egyesek nem állandó szókapcsolatok, csak a nép által használt, olykor több jelentéssel bíró, átvitt jelentésű szavak, pl.:

402. *Árnyék*; 1072. *Borkorcsolya*; 6333. *Hírharang*; 4633. *Ködvágó*; 6399. *Pofaviselő* e. h. képviselő. Mindegyiknek megadja a jelentését, de így is kiderül, egyik sem közmondás, szókapcsolat, csupán szó. Az utóbbit (Pofaviselő) gúnyos stílushatásúnak minősíti. (Erdélyi 1852: a továbbiakban a sorszámozott példák Erdélyi gyűjteményéből valók.)

– Közhelynek tekintjük a következőket:

8421. *Mi lesz a világból?*; 2212. *Gyarló az ember*; 1060. *Jó bór mindenkor*; 8330. *Aki vesz, annak lesz* stb.

– Mondóka:

4047. *Ha jösztek lesztek, ha hoztok esztek*

A példák alapján is indokoltnak tűnik, hogy a frazeológiai egységek közé sorolt szókapcsolatokat érdemes megvizsgálnunk alakjuk és jelentésük szempontjából, és a lehetséges módon elkülöníteni őket egymástól.

2. A gyűjtemény, szótár felépítésére, elrendezésére választott szempontok

A kezelhetőség a használat megkönnyítése céljából helyes megtalálni azt a módszert, amely leginkább segíti a könyvet forgató kutató munkáját. Baranyai Decsától számítva a tematikus elrendezés nem vált be, mert nem adott konkrét fogódzót a kereséshez. Erdélyi az Előszóban ezt írja: „Könyvem tárgya betűrendbe van adva, kikeresvén a mit jónak láttam, a főszót, melyen az értelmi súlyt feküdni hittem. Számok a közmondások után jelentik a rokon vagy többnyire ugyanazon jelentésű közmondásokat”(Erdélyi 1852: IV).

A vallomásból kitűnik, hogy a kiemelt „főszó” megítélése szubjektív ugyan, de jelentősen segíti az eligazodást. A szinonim „közmondásokra” történő utalás is a formai eligazodáshoz ad támpontot, pl.:

„3842. *Megüti az inát* (915)→ 915. *Megüti a bokáját – lakolni fog érte.*”

A szerző szándéka méltányolandó, ha nem is következetes az alkalmazása. (Ugyanis nem tünteti fel kölcsönösen az utaló számot, vagy nem mindig utal szinonim frazémára.):

„3663. *Holdra ugat* (995)”

Azaz olyan ellen patvarkodik, kinek nem árthat, mint holdnak az eb.

„995. *Nehezen bontakozik*”

Alig tudja magát kifejezni.

Mindkettő (3663; 995.) a beszéddel kapcsolatos, de csak témáikban egyeznek, de egymásnak nem szinonimái. (E példához – mint látjuk – a jelentést is odairja a gyűjtő. A következetesen alkalmazott rendezési elvek kidolgozása elmaradhatatlan szempont a szólások, közmondások gyűjteményes feldolgozásában.

3. Szólások, közmondások etimológiája, feltételezett eredetmagyarázata

Többnyire a szájhagyományból gyűjtött, illetve hallott eredetmagyarázatot rögzítette Erdélyi János.

„3948. *Betekintett, mint bolond Istók Debreczenbe.*

E bolond Istókot lévai születésűnek hírlí a hagyomány, kinek semmi egyéb kívánsága nem volt, mint Debreczent meglátni. Ezért elutazott és amint meglátta

Debreczent, visszatért azonnal. – Az ország némely vidékén bolond Mihókot mondanak bolond Istók helyett.”

A leírtakból kitűnik, hogy ez az ország különböző részén ismert szóláshasonlat, s az eredetmagyarázata is csak feltételezett, melyet a helyi néphagyomány megőrzött, terjesztett, variált.

A szólásokhoz, közmondásokhoz eredetéhez gyakran fűződik valamilyen adoma, amellyel hitelesíteni szándékoznak a kérdéses szókapcsolatot. Erdélyi följegyzésében szép számmal találunk belőle, elsősorban a szólás keletkezésének körülményeinek szituációjára utalva.

„2679. Nem fér a fejébe

Nem tudja felfogni, összeegyeztetni gondolatban.

Egy falusi lelkész, ki már nem volt épen oly fiatal, figyelmeztetének, hogy vigyázzon ifjú feleségére, mert aligha mást nem szeret. A kocsonyavérű ajka fél mosolyra vonult, mintha mondta volna: bolondság, mesebeszéd. Végre újabb intés múlva gondolkozóba esett, s felkiálta: nem fér a fejembe. „már pedig úgy van!” – „Lehetetlen!” mondá a lelkész, én hittel vagyok hozzá kötve, mégsem szeret, hát mást hogy szerethetne!”

„3278. Hajdut fogott

A cigány lopott a vásárban, de rajta kaptatván, egy hajdu nyaka csigáján fogá, és tolá maga előtt a cédulaház felé. Valaki megkérdezvén: „hát cigány, mit csináltál?” – „Hajdut fogtam,” felelé nagy könnyedén – Hajdut fogni ám. kézre kerülni a bűnösnek.”

„1893. Eb is, kopó is, agár is.

Az egri püspök utazván egy falun, valamelyik földesúr inasa kérdezé a bakon álló huszárt: ki legyen ura, s a huszár így felelt: episcopus agriensis, mit a bárnyú szolga a fentebbi közmondássá vált szavakkal vitt hírül urának. – Mikor jót várunk és rossz, sőt a rossznál is rosszabb az eredmény p. pörben az ítélet, akkor mondjuk e közmondást. Jelent sok czimet is. Ha pedig állapotjelzőleg akarunk szólani: ebül is, kutyául is, komondorul is.”

„4700. Együtt fújják a követ

Kígyókrul az a mese van a népnél, hogy szájokat összedugva fújják együvé párájukat, s ebből lesz a drágakő. – A km. azokat jelenti, kik egy célra működnek.”

Eredményes tehát vizsgálni az adomákkal összefüggő frazeológiai egységeket, többségükben szólásokat. Függetlenül attól, hogy Erdélyi hogyan nevezi, a ma közmondásnak minősített szókapcsolatok közül nem találtam olyan példát, amelyet keletkezését tekintve adomával hoz összefüggésbe. (Ennek oka és körülménye is vizsgálható)

4. Értelmezésük, jelentésmagyarázatuk

Egyik igen fontos – ha nem a legfontosabb – szempontnak tarthatjuk a szólások, közmondások jelentésének magyarázatát. Erdélyi János kötete előtt megjelent minden gyűjteményben nyomát találjuk annak a kísérletnek, hogy a ritkábban használt, feltételezhetően kevésbé ismert szólásnak a jelentését megadják. (Ez mint domináns szempont később O. Nagy Gábor szótárszerű feldolgozásában teljesedik ki relatíve egészszé. Magyar szólások és közmondások) Erdélyinél pl.:

„1688. *Darázs-fészekbe nyúlt*
Olyanba kezdett, mi sokakat fölingerelt ellene.”

„1653. *Kenyérrel eszi a cipót*
Azaz együgyü, mint az egyszeri palócz, ki fekete kenyérével úgy ette a fehér cipót, mint a szalonnát.”

A jelentésmagyarázat – mint az előzőekben is megfigyelhettük – vegyül a keletkezés körülményeire történő utalással.

„2291. *Eső után köpönyeg.*
Idejében elmulasztott dolog, ha később teszed, mint kellett volna, hasonló a köpönyhez eső után.”

5. Frazeológiai egységek grammatikájára történő utalás

Több frazeológiai egység – elsősorban szóláscsoport – azonos szerkezetére figyelt fel a gyűjtő, és több egyes esetből általános következtetésre jutott. Pl.:

„1896. *Eb az oláh disznó nélkül*

a) „*Eb*” és a „*nélkül*” szavak közé úgy téve két főnevet melyek egymással rokonszerző vagy életbeli összeköttetésben állanak, mint: *oláh és disznó, cigány és csere tömérdek km. áll elő, mikor „eb” am. „semmit sem ér” jól megjegyzvén, hogy ily közmondásokban az első főnév mindig személy p. oláh, német stb.; miért eb a zacskó pénz nélkül” s más ilyenféle alkatú közmondások, ha nem is lehetetlenek, de szokatlanok; azután megjegyzendő, hogy a szótagok száma rendszeren közepesen megszakasztva egyenlő legyen a közmondás első és második részében p. eb a magyar bajúsz nélkül? ...*”

Vannak tehát olyan grammatikai szerkezetű szólások, amelyek felépítésükben azonosak, és így formalizálhatók is.

Hasonló általános jellegű tulajdonságot igazol a következő példa is.

„5558. *Milyen a jó nap, olyan a fogadj isten.*

„Milyen” (minő) „olyan” szinte tömérdek közmondást formálnak, s itt rendszeren az köttetik össze, mi már magától is legszorosabb viszonyban áll egymással, p. ok és okozat, lényeg és mellék, birtokos és birtok. Legnevezetesebbek:

Minő a gazda, olyan a bor.

Milyen az anyja, olyan a lánya.

Minő a fa, olyan a gyümölcs.

Minő a mosdó, olyan a kendő.” Stb.

Nemcsak a grammatikai szerkezet, de olykor egy-egy szó jelentésbeli, alaki különbsége is magyarázatra szorul, s a szerző a meglévő adatok alapján megpróbálja magyarázni, pl.:

„3908. *Kinek isten mit ad, ember el ne vallja.*

Régibb gyűjtőknél „falja” áll „vallja” helyett, ámbár az se rossz vagy érthetetlen, hanem ez jobb. – „Elvall” am. magának mond, eltulajdonít. Ezt mutatja a szónyomozás is: van vanol, mint dan, danol, han, hanol, aztán: dall, hall, vall.”

A megkísérelt alak és jelentésmagyarázat újabb utánanézését, kutatást kívánna, hisz a leírtakat ennek alapján nem tarthatjuk hitelesnek. De szempontunkból most nem ez a fontos, hanem az irány, amit a fentiekkel a kutatómunkához megad. Nevezetesen a szólásban, közmondásokban előforduló szavak mindegyike nem a ma ismert alakban és jelentésben fordul elő a szókapcsolatokban. Ezek vizsgálata is egy fontos elemzési szempont lehet.

6. Utalás a körülményekre: milyen szituációban hangzik el a szókapcsolat

A XX. század második felében készült szótári feldolgozásokban különösen jelentős szerepet kap a beszédhelyzet, melyben a szöveg elhangzik.

A gyűjteményekben is gyakran előfordul a körülmény említése, mintegy tanácsként hol helyénvaló a szólás, közmondás alkalmazása, pl.:

„3871. *Inyéhez ragadt a nyelve.*

Nem szól. Alkalmazni szokták a nagyhéti harangszünetre; szónokra, kinek bedugták a száját.”

„1800. *A disznó sem mosdik*

Így mentik a piszkosat, a szennyest; mit visszájára kell érteni, mintha mondatnék: a disznó sem mosdik, mégis piszkos. Ez irónia.”

„3577. *Hegyen, völgyön lakodalom*

Például ily előadásban: ha egy kis pénze van, mindjárt „hegyen völgyön lakodalom”. Azaz nem kíméli a pénzt, kedvére él.”

Sokszor ezzel a kiegészítéssel a jelentés pontosabb megértését is segíti a szerző.

7. Szövegkörnyezettel példázott szólások, közmondások

A frazeológiai egységek szövegben élnek csakúgy, mint a szavak és használatukat, előfordulásukat Erdélyi János olyan példákkal igazolja, amelyek vagy szépirodalomból vett idézetek, vagy – gyakrabban – népdalokra hivatkozik, pl.:

„3671. *Ritka mint a fehér holló*
„Már maholnap a magyar szó
Ritka mint a fehér holló.” (Kisfaludy Károly)

„5552. *Elvitte a szent Mihály lova*
Az a hordozható szék vagy akár két rúd, melyen a koporsó vitetik.
Már engem ide s tova
Elvisz a szent Mihály lova.” (Csokonai)

„5877. *Okkal, móddal*
Bort megissza magyar ember
Jól teszi;
Okkal, móddal meg nem árthat
A szeszi.” (Vörösmarty)

Erdélyi János a népdalok szövegének gyűjtőjeként igen sok szólásra, közmondásra talált bennük, így ezeket felhasználta e gyűjteményben is példaként:

„2296. *Sírt mint a sebes eső*
Sír az egyik szemem,
A másik könnyezik.
Sírjon mind a kettő
Mint a sebes eső.” (Népdal)

„2437. *Isten hozzád, édes eszem*
Isten hozzád édes eszem,
Már ma hasznodat nem veszem.” (Bordal)

„1271. *Búzába konkolyt hint*
Istenem, uram az olyat
Menyköveiddel paskoljad,
A ki a más háta megett
Búzába konkolyt hinteget.” (Népdal)

8. Folklór műfajból adódó karakterűek

A szellemi néprajz körébe tartozik a szólásokon, közmondásokon kívül a többi szájhagyomány útján terjedő verbális formában megjelenő népi alkotás: a mese, a népdalszöveg, a találós kérdés, a mondóka és a nyelvi játék. Mindegyik a szó művészete, nem véletlen tehát, hogy közeli rokonságukat érezve Erdélyi belevette őket a gyűjteményébe. Mint az előzőekben szoltunk róla, fontos őket a szólásoktól, közmondásoktól elkülöníteni, de érdemes köztük a rokonságot is keresni, pl. jelentésükben bölcsesség, játékosság rejlik.

Találós kérdések

„2893. *Furják száját, oldalát, mégis feneketlen hagyják.
Talányos kifejezése a kéménynek.*”

„2377. *Élőnek nincsen, a holtak van.
Földje. Van élő, kinek nincs földje, de holtak nincs, kinek ne volna,
mert földbe tévetik.*”

Mondókák

„1564. *Csütörtök csűribe
Ismeretes a népnél efféle előrimes jellemzése a hét napnak u. m.*”

„Hétfő hetibe.
Kedd kedvibe.
Szerda szerelmibe.
Csütörtök csűribe.
Péntek pitvarába.
Szombat szobájába.
Vasárnap kétszer az isten házába.”

Ezek alkalmasint csak emlékezet segítségéért vannak így összehozva, hogy a gyermek annál könnyebben tartsa meg a napok rendit; ...

„1406. *Csigabiga, nyújtsd ki szarvad.
Gyermekek szólnak így a csigához. Jelentése: akárki légy, mutasd meg ki vagy.*”

Ma csak gyermekmondókaként ismerjük, de az Erdélyi által megadott jelentés szerint egyértelműen szólás lehetett.

Szójátékok

„1587. *A cigány nem hal a vízbe.
Játék a „hal” (Fisch) szó kettős jelentésével*”

„3285. *Hajó lesz, ha jó lesz.*

Játék a „hajó” és a „ha jó” szavakkal. Mondják akármire, hogy az lesz, aminek lennie kell, ha nagyon jó lesz.”

„3433. *Hatház nem falu.*

Játék a „hat ház” és a Hatház vagy Hadház, hajduváros szavakkal.”

„5493. *Mese, mese, mesd ketté.*

Azaz mesd ketté az üres szót mint a kolbászt és lakjál jól vele, ha tudsz. Szójáték.”

9. A szólások, közmondások összehasonlító elemzése idegen nyelvű megfelelőikkel

Sok szólás és közmondás több európai nyelvben is fellelhető, némelyek egyik nyelvből a másikba vándorolva kerültek a nyelvekbe, míg mások azonos szemléletből fakadóan egymástól függetlenül jelentek meg a nyelvekben. Az összevetés mint vizsgálati szempont a nyelvi univerzálék felderítéséhez elengedhetetlen módszer. Érthető tehát, hogy Erdélyi János gyűjteményében – ahol szükségesnek tartotta és ismerte – odaírta a magyar mellé a német, francia vagy latin megfelelőt, olykor kettőt is, pl.:

„4085. *Nehezen ér több kakukkszót.*

Német: Er wird den Kuckuck nicht wider rufen hören.”

„4597. *Könnyű csendes időn kormányozni.*

Latin: Tranquillo quilibet gubernator est.”

„2579. *Farkast emlegetnek, kert alatt jár (kullog)*

Szokták mondani, ha épen (sic!) akkor jó valaki a szobába vagy hozzánk, mikor róla beszélünk. – Egyébiránt jelentése: ha emlegeted a bajt, még el is jöhet.

Latin: Lupus in fabula

Német: Wenn man den Wolf nennt, so kommt er gerennt.”

Az Erdélyi-gyűjtemény sugallta vizsgálati szempontsor korántsem teljes, hisz pl. a szólások, közmondások stílusa, prózai szövegben előforduló módosított változata csak utalásként jelenik meg, és még más lehetséges aspektus is hiányzik a gyűjteményből. Igaz, így is felvillantják azt a lehetőséget, hogy komplex látásmódot tartson célravezetőnek a kutató.

A frazeológiai egységek, ezen belül a szólások és közmondások összegyűjtése, szótárszerű feldolgozása az uralkodó vizsgálati szempont a nyelvtudományon belül. Ehhez társul természetesen a jelentésmagyarázat és az etimológia. Do-

minánsan az Erdélyi-gyűjtemény is és a XX. században született tanulmányok is kaput nyitnak új vizsgálati szempontoknak. O. Nagy Gábor az 1970-es évek elején mondta, hogy már nincs mit vizsgálni a szólásokon és közmondásokon, regisztráltuk őket, és ismerjük nyelvi „természetüket” is (személyes beszélgetés-kor közölt megállapítása, Rné). Mégis az derül ki, ha optikát váltunk, és a nyelvtudomány újabb látásmódjából szemléljük őket, lehetnek újabb megfigyeléseink, feltárhatunk újabb tulajdonságokat (szemantikai nézőpont, formalizálási lehetőségek, kontaminációjuk a nyelvhasználatban, multimediális megjelentetésük stb.). Minden kutatómunkánál lényeges (meghatározó) a szemléletmód, mellyel a témához közelítünk. Azt is levonhatjuk következtetésül, hogy egyetlen szempont csak részeredményt hozhat, de ezekből tevődik össze az a látásmód, amelynek segítségével az egészre hitelesebb megállapításokat tehetünk.

Irodalom

- Erdélyi János 1852. *Magyar közmondások könyve*. Pest.
- Molnár József 1978. Bevezető. In: Baranyai Decsi János: *Adagiorum...* Eötvös Loránd Tudományegyetem. *Fantes ad historiam linguarum populorumque uraliensium*, Budapest.
- O. Nagy Gábor 1977. *A magyar frazeológiai kutatások története*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- O. Nagy Gábor 1976. *Magyar szólások és közmondások*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Nagy L. János

Kiasztikus alakzatok = kiasztikus gondolkodás?

...sok-e a kevés, vagy kevés-e a sok.
(Szilágyi László, MN, 1997. szept. 13.)

...senki se legyen szegény, mert beteg, és senki se legyen beteg, mert szegény.
(Joó-Pál-Tábori, MN, 2004. nov. 13.)

1. Fónagy Iván emlékezetes előadást tartott az MTA Nyelvtudományi Intézetében 1989. június 15-én. Gondolatmenete 1990-ben jelent meg, a címe: Gondolatalakzatok, szövegszerkezet, gondolkodási formák. Felfogásában a gondolatalakzatok (korábban főként szóalakzatok) a szövegek szerkezetének olyan sémá-